

Ольга Горпинич,

*кандидат філософських наук., доцент
Державний торговельно-економічний університет*

Людмила Горпинич,

*старший викладач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій*

ДЕІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

На сучасному етапі глобального розвитку суспільства відбувається перехід до нової індустріальної епохи, відомої як Індустрія 4.0. Вона знаменує собою радикальні перетворення в економіці, науці, технологіях і соціальних відносинах. Індустрія 4.0 ґрунтується на широкому впровадженні штучного інтелекту, автоматизованих систем, інтернету речей, великих даних, блокчейну, 3D-друку, біотехнологій, робототехніки, а також цифровізації всіх сфер життєдіяльності. Ці процеси мають системний характер і формують нову реальність, яка вимагає трансформації не лише виробничих відносин, а й освітніх інституцій.

Цифрова епоха поставила під сумнів ефективність традиційної моделі вищої освіти, що базується на ієрархічних структурах, стандартизованих програмах та чітко регламентованих форматах взаємодії між суб'єктами освітнього процесу. Технологічні інновації не тільки змінюють спосіб передачі знань, а й трансформують саму суть освіти, деформуючи межу між формальним, неформальним і інформальним навчанням. Новітні цифрові технології відкрили

можливість до побудови індивідуальних освітніх траєкторій, що значною мірою не залежать від класичних університетських структур.

Індустрія 4.0 стимулює економіку знань, де ключовим ресурсом стає людський капітал, здатний швидко адаптуватися до змін, генерувати інновації, працювати у міждисциплінарних командах і використовувати цифрові інструменти для вирішення складних проблем. В умовах швидкоплинних технологічних змін постає нагальна потреба у формуванні нових компетентностей: гнучкості мислення, цифрової грамотності, критичного аналізу, креативності, соціального інтелекту та навичок безперервного навчання.

Водночас світові аналітичні структури, такі як PwC, наголошують на неминучості трансформації ринку праці: до 2030 року понад третина нинішніх професій може або зникнути, або зазнати істотних змін. Це означає, що система вищої освіти більше не може залишатися замкнутою, повільною до змін та надто бюрократизованою. Замість уніфікованої освітньої моделі дедалі більшого значення набуває персоналізоване, динамічне та прикладне навчання.

У цьому контексті деінституціоналізація вищої освіти є не лише наслідком цифрової трансформації, але й відповіддю на зміни у соціальному запиті. Вона полягає у поступовому зменшенні монополії традиційних університетів на освітні послуги, легітимізацію альтернативних освітніх платформ, а також визнання неформального та інформального навчання. Онлайн-курси, сертифікаційні програми, модульні формати навчання, *microlearning*, цифрові бейджі й інші інструменти стають новими каналами здобуття знань і компетенцій.

Особливої динаміки цей процес набув у період пандемії COVID-19, яка стала своєрідним «каталізатором» цифрової трансформації освіти. Вимушений перехід до дистанційного формату виявив як слабкі сторони традиційної університетської моделі (застарілі інфраструктури, брак цифрових навичок у викладачів, низький рівень цифрової комунікації), так і нові можливості для розвитку індивідуалізованого, гнучкого та доступного навчання.

Ключовим наслідком цих змін є поява нової освітньої екосистеми, де відбувається мережеве поєднання класичних освітніх інституцій, цифрових платформ, корпоративного сектору, дослідницьких центрів та локальних освітніх ініціатив. Відбувається перехід від вертикальних структур до горизонтальних моделей взаємодії. Університет перестає бути єдиним джерелом знань і все більше виконує функції модератора, верифікатора та інтегратора освітніх процесів.

Також змінюється статус освітньої кваліфікації: замість диплома як головного маркера професійної придатності дедалі важливішим стає портфель навичок, підтверджених цифровими сертифікатами, досвідом участі у практичних проєктах, open badges, open portfolio. У цьому контексті концепція «lifelong learning» (безперервного навчання протягом усього життя) стає не лише ідеологічним гаслом, а реальною стратегією професійного розвитку.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що деінституціоналізація вищої освіти є об'єктивним і незворотним процесом, зумовленим впливом Індустрії 4.0 та цифрової трансформації суспільства. Вона супроводжується зниженням ролі традиційної університетської інфраструктури, появою нових освітніх агентів, децентралізацією знань та формуванням гнучких освітніх маршрутів. Це вимагає від

державних інституцій, освітньої політики та академічної спільноти перегляду усталених підходів до регулювання, фінансування, акредитації та оцінювання якості вищої освіти.

Майбутнє вищої освіти — це мережевість, відкритість, технологічна інтегрованість, міждисциплінарність і орієнтація на потреби людини в умовах нестабільного, складного й постійно змінюваного світу.